

RESERVIUPSEERIEN MAANPUOLUSTUSHENGEN INSTITUTIONAALINEN PERUSTA

JUKKA I. MATTILA, SAMPO TUKIAINEN, SAMI KAJALO

Jukka I. Mattila on KTM ja on Kauppakorkeakoulun tohtoriohjelmassa

Sampo Tukiainen on KTT ja työskentelee Kauppakorkeakoulussa

Sami Kajalo on KTT ja työskentelee Kauppakorkeakoulussa

1. JOHDANTO

Varusmiespalvelus ja sen moninaiset alalajit, kuten Reserviupseerikoulutus, ovat erityinen osa suomalaista koulutusjärjestelmää. Puolustusvoimien toteuttama reserviupseerikoulutus valikoi ja kouluttaa varusmiehiä sodan ajan johtotehtäviin, määrittelee henkilöiden paikan rankijärjestyksessä ja statuksen, mutta samalla hoitaa myös ns. ”kansalaiskasvatukseen” liittyvää tehtävää. Sisällöllisesti reserviupseerikoulutuksen voidaan väittää luovan myös yhtenäistä reserviupseerietosta, joka sotaväen perinteiden mukaisesti on vahvasti kytköksissä monoliittiseen käsitteeseen kansallisesta integraatiosta.

Kulttuurillisen perinnön siirtäminen, yhteiskunnan jatkuvuuden turvaaminen ja yksilöiden socialisaatio ovat toisiinsa saumattomasti yhteydessä olevia keskeisiä tekijöitä luotaessa ja ylläpidettäessä yhteiskunnallista eheyttä ja kiinteyttä. (Antikainen et al. 2006) Käsitellessään aihetta Antikainen et al. 2006 viittaavat Durkheimiin (1956), jonka mukaan kasvatussosiologian perusongelma onkin juuri sen

selvittämisessä, mikä on kasvatusinstituution osuus yhteiskunnallisessa integraatiossa – esimerkiksi perheen ja muiden socialisaatioinstituutioiden joukossa. Se mikä erottaa kasvatuksen muista socialisaation muodoista, on kohdentuminen sellaisiin ihanteisiin, arvoihin ja taitoihin, joita on pidetty yhteisön olemassaolon kannalta niin tärkeinä, ettei niitä ole hyljätty jättää sattuman varaan. Tässä mielessä koulutus on suomalaisessakin yhteiskunnassa osin kytketty kansallisvaltion, kansakunnan ja kansalaisen muodostamiseen. Yhtäältä kyse on kansallisesta integraatiosta, jossa jatkuvuuden turvaaminen toteutuu kulttuurillisen perinnön siirtämisen ja socialisaation muodossa. Samalla enemmän tai vähemmän hajanaisesta ihmisjoukosta kehittyy enemmän tai vähemmän yhtenäinen kansakunta. (Antikainen et al. 2006, 152–153)

Varusmiespalvelus toimii suomalaisen identiteetin tuottajana. (Kallunki 2013) Asevelvollisuuden suorittaminen varusmiespalveluksessa on Määtän (2007) mukaan yleisiä aikuiskehitykseen liittyviä merkityksiä. Näitä ovat muun muassa

itsenäistyminen vanhemmista, tulevaisuuteen suuntautuminen, maailmankuvan avartuminen sekä persoonallisen arvojärjestelmän muodostuminen ja identiteetin kehittyminen. (Määttä 2007, 109) Lahelman (2005) mukaan armeija, varusmiespalveluksen suorittaminen on siirtymishetki maskuliinisuuteen. Armeijaan linkittyy käsitteet kansallisuus, isänmaan puolustaminen ja sankaruus. Erityisesti armeija liitettiin miehisyyteen. (Lahelma 2005, 196) Armeijassa yhteisöllisyys on vahva kulttuurillinen pohja, jossa kokemuksellisesti ylittyy sukupolvien väliset rajat. Toisaalta armeijan koulutus yhdistää ja yhdenmukaistaa, mutta armeijakulttuuriin kuuluu osana myös tiukka hierarkisuus. (Lahelma 2005, 201)

Tämä artikkeli tarkastelee, millaisia ideologioita ja kasvatuksellisia dimensioita reserviupseerikoulutus pitää sisällään ja millaista upseerietosta reserviupseerikoulutuksella rakennetaan. Artikkelitarkastelee erityisesti, millainen sisäinen koheesio reserviupseereilla on, miten se on muodostunut ja millainen mahdollinen rooli puolustusvoimien koulutuksella on reserviupseerihengen synnyttämisessä ja ylläpidossa. Johtopäätöksissä essee pohtii sisäisen koheesio-merkitystä tutkimuksessa havaitulle muuta vertailuryhmiä korkeammalle maanpuolustustahdolle.

RESERVIUPSEERIUDEN HISTORIA SUOMESSA

Suomen puolustus perustuu reserviläisarmeijaan. Puolustuksen perustana on alueellisen puolustuksen periaate, yleinen asevelvollisuus ja laaja reservi sekä vahva

maanpuolustustahto ja kansainvälinen sotilaallinen yhteistyö. (VNS 2009, 79 ja 204) Avainasemassa ovat reservin osaaminen ja laaja, koko kansakuntaa koskeva maanpuolustustahto. Ylläpitääkseen riittäviä reservejä Suomen puolustusvoimat kouluttaa koko miespuolisen ikäluokan sotilaallista maanpuolustusta palveleviin tehtäviin. Lisäksi naisilla on oikeus suorittaa vapaaehtoinen asepalvelus. Varusmiespalveluksessa osa valitaan Aliupseerikurssille (AUK) peruskoulutuksen päättyessä halukkuuden ja palveluksessa osoitettujen kykyjen mukaan. Aliupseerikurssin jälkeen varusmiehet harjaantuvat johtajatehtäviin seuraavan saapumiserän johtajina ja kouluttajina. Aliupseerikoulun parhaimmisto valitaan Reserviupseerikurssille (RUK), joka suoritetaan pääosin Haminassa sijaitsevassa Reserviupseerikoulussa. Reserviupseerikoulutuksen on sotien jälkeisinä eri vuosikymmeninä saanut noin 1 500–3 000 miestä vuosittain.

Reserviupseerikoulutus vakiintui 1920-luvulla, jolloin ensimmäinen reserviupseereita kouluttava kurssi järjestettiin 1.4.1920 alkaen. Virallisesti Puolustusvoimien organisaation kuuluva Reserviupseerikoulu perustettiin vuonna 1924, kun tasavallan presidentti vahvisti lain upseerien opetuslaitoksista ja sen myötä annettiin 3.10.1924 asetus Reserviupseerikoulusta 258/1924. Ennen talvisotaa koulutettiin Suomen armeijaan 14 577 reserviupseeria, sotien 1939–1945 aikana yhteensä 15 693 reserviupseeria.

Reserviupseerijärjestelmän suurin koetus oli talvi- ja jatkosodat 1939–1944. Talvisodassa kaatui tai katosi 972 reserviupseeria. Kaikkiaan upseeritappioista

se oli 88 %. Haavoittuneista upseereista kaksi kolmannesta oli reserviupseereita. Jatkosodassa kaatui yhteensä 3365 reserviupseeria. (Pylkkänen 2006, 210 ja 213) Sotien jälkeen reserviupseerikoulutukseen tuli tauko liittoutuneiden valvontakomission painostuksesta. Upseerikoulun Kurssi 61 keskeytettiin ja seuraava kurssi aloitettiin kesäkuussa 1948. Sotien jälkeen vuoteen 2013 mennessä on reserviupseerin tutkinnon suorittanut 138 929 henkilöä. Reserviupseerikoulun lisäksi reservin upseereita on koulutettu myös Merisotakoulussa, Ilmasotakoulussa, Ilmatorjuntakoulussa sekä muissa opetuslaitoksissa, joista mainittakoon erityisesti Panssarikoulu. Vuodesta 2003 lähtien Puolustusvoimat on järjestänyt täydennyskursseja reservin aliupseereille, jotka haluavat valmistua reserviupseereiksi. Nykyään osan täydennyskoulutusosioista toteuttaa Maanpuolustuskoulutusyhdistys.

Reserviupseeriston keskuudessa toimii vahva keskusjärjestö, joka on perinteisesti ollut maanpuolustustahdon ja -hengen luoja ja ylläpitäjä reserviupseeriston keskuudessa. Reserviupseeriliitolla (RUL) on noin 40 000 jäsentä valtakunnallisesti. Reserviupseeriliiton toiminnan tarkoituksena on sen sääntöjen 2. pykälän mukaan tukea Suomen valtakunnan turvallisuutta edistävää toimintaa, ylläpitää ja kohottaa maanpuolustustietoutta ja -tahtoa ja vaikuttaa muutenkin maanpuolustusedellytysten parantamiseen valvomalla ja edistämällä reserviupseerien asemaa ja etuja sekä upseereina että reserviläisinä.”

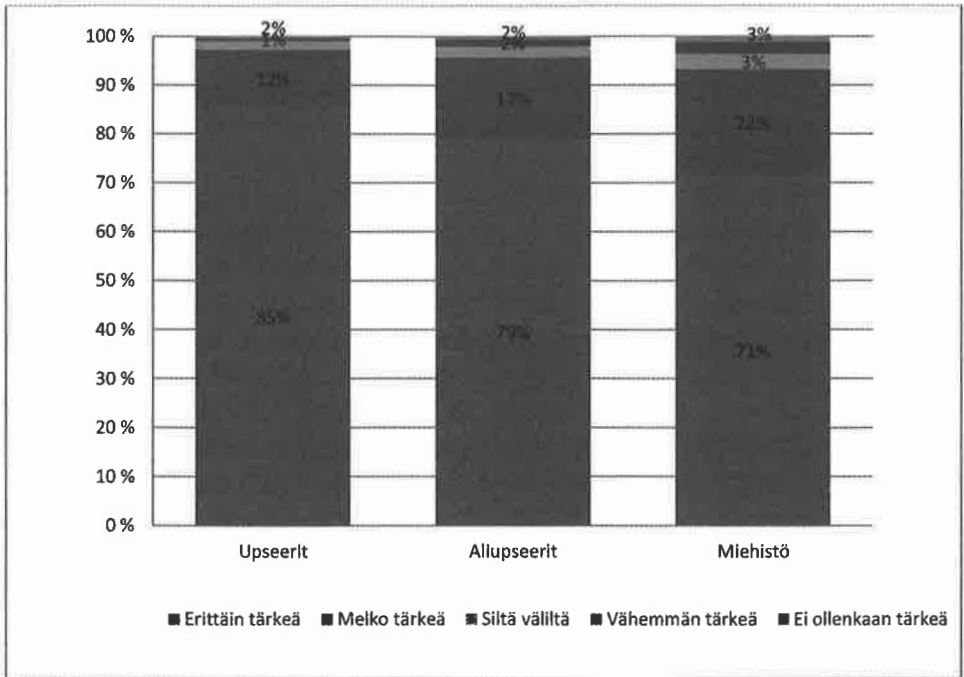
Suomen ensimmäinen Reserviupseerikerho perustettiin 3.12.1925 valtakunnalliseksi yhdyssiteeksi reservinupseerei-

den välille. Vuonna 1931 perustettiin paikallisten reserviupseerikerhojen yhteistyöliitoksi Suomen Reserviupseeriliitto. Liiton perustamisasiakirjan allekirjoittivat Helsingin, Turun ja Riihimäen kerhojen edustajat. Ensimmäisen toimintavuoden lopussa liittoon kuului kuusi upseerikerhoa, joissa oli jäseniä alle viisisataa. Vuonna 2013 Reserviupseeriliitossa oli 340 jäsenyhdistystä ja 20 reserviupseeripiiriä, joissa on yhteensä yli 28 000 jäsentä.

RESERVIUPSEEREIDEN MAANPUOLUSTUSHENKI

Reservin upseerit ovat eri kansalaisryhmistä osoittautuneet maanpuolustustahdossa sijoittuvan korkeammalle kuin muut vertailuryhmät (mm. Sinkko 2012; Sinkko & Nurmela 2008; PVKK Käyttäytymistieteiden osasto, arvotutkimusaineisto 2002). Vuonna 1998 julkaistun Sotaveteraanitutkimuksen tulokset osoittivat, että sodassa taistelleet reserviupseerit pitivät isänmaallisuutta ja puolustustahtoa merkittävänä tekijänä arvioitaessa käyttäytymistä taisteluoiloissa.

Sotaveteraanien kokemuksiin perustuvassa tutkimuksessa sodan aikana johtajina olleet – joista ehdottomasti suurin osa oli reservin upseereita – kokivat sotilasjohtamisen (oman lähimmän esimiehen tai jonkun muun upseerin toiminnan) erittäin merkittäväksi tekijäksi taistelukäyttäytymisen kannalta. Lisäksi tutkimuksen mukaan 80 % vastaajista piti isänmaallisuuden ja maanpuolustustahdon merkitystä erittäin merkittävänä taistelukäyttäytymisen kannalta. Nämä tekijät ovat selvästi merkityksellisimmät

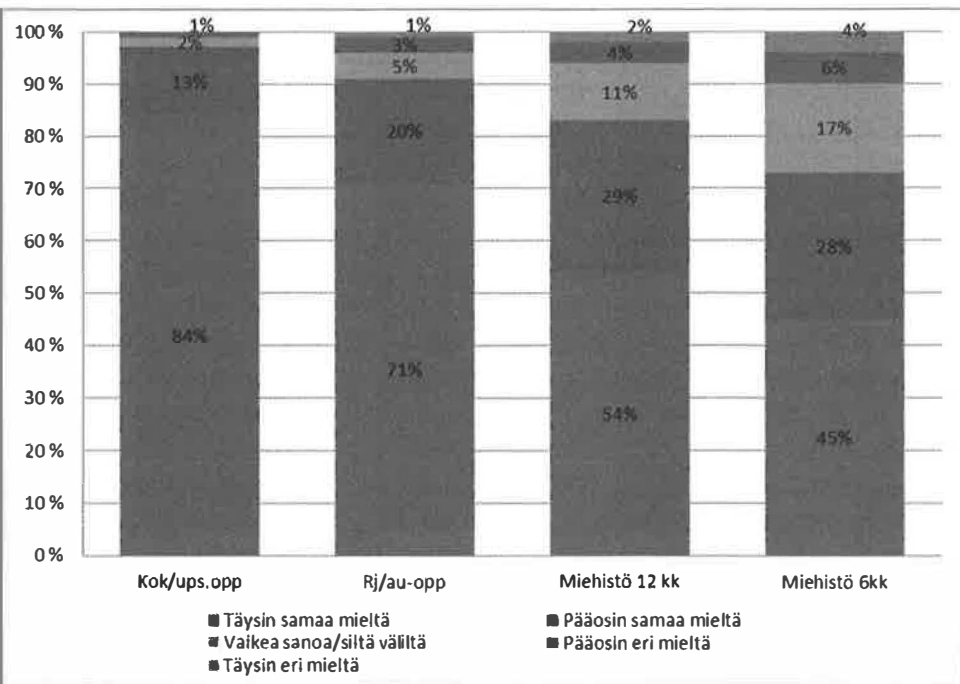
Kuva 1: Taistelukykyyn vaikuttavat tekijät: Isänmaallisuus, isänmaanrakkaus ja maanpuolustustahto, %. Lähde: RUL 1998.

tutkimuksissa esille tulevista taistelukykykäyttämiseen vaikuttavista tekijöistä. (Lindgren 2001, 129–131)

2000-luvulla reserviupseerikoulutuksen saaneita on tutkinut muun muassa Sinkko (2011), joka on esittänyt, että upseerikokelaat olivat maanpuolustustahoisempia kuin muut varusmiesryhmät ja heidän palvelumotivaationsa on parempi. Sinkon (2011) tutkimuksen mukaan upseerikokelaat sijoittuivat asenteissaan maanpuolustusta kohtaan korkeammalla tasolla kuin aliupseerit, kun kysyttiin osallistumisesta maanpuolustukseen mikäli Suomi joutuisi hyökkäyksen kohteeksi. (Kuva 2)

Koska aikaisemmat tutkimukset ovat indikoineet, että reserviupseeriston keskuudessa maanpuolustushenki on korkeammalla kuin verrokkiryhmien, on perusteltua kysyä, mikä merkitys aliupseerikursseilla ja Reserviupseerikoulussa tapahtuvalla sosiaalisella ja omalla viite-ryhmällä on maanpuolustusmyönteisten asenteiden synnyssä. Tätä taustaa vasten tämä essee tarkastelee alkuvuodesta 2011 tapahtuneen kyselytutkimuksen tuloksia (Mattila, Tukiainen & Kajalo 2011) niiltä osin, kun ne koskettavat reserviupseeriutta ja sen tuottamaa maanpuolustushenkeä.

Sotilasorganisaatio korostaa paljon historiaa ja perinteitä, joita käytetään erityi-

Kuva 2: Jos Suomeen hyökätään, olisin itse henkilökohtaisesti valmis osallistumaan maanpuolustuksen eri tehtäviin kykyjeni ja taitojeni mukaan, %. Lähde: Sinkko 2011.

sen maailmankuvan indoktrinoimiseen, jossa korostuu isänmaallisuus, uhraus, sankaruus, ja sitoutuminen. Tavoitteena on tukea asenteita, jotka luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta. Yhteenkuuluvuutta piderään usein avainasemassa taistelusuorituskyvyn ja resilienssin kanalta. Sotilasorganisaatio on perinneorganisaatio. Aktiivisella perinteen vaalimisella pyritään muun muassa suurempaan koheesioon ja sitä kautta suurempaan taistelukykyyn. Sotilaalliseen perinteeseen ja historiaan kiinnitetään paljon huomiota ja sekä koko armeijan että sen yksittäisten joukko-osastojen kunniakkaita hetkiä, tekoja ja historiaa esitellään sekä käsitellään symboleissa, artefakteissa ja

rituaaleissa. Sotilasarvoilla on takanaan vuosisatainen kulttuurillinen perinne, joka samalla on sotilasorganisaatioiden ja sotavoimien rakenteen perinnettä.

Reservinupseereiden koheesio juontuu normatiivisista tai ideologisista lähtökohdista, velvollisuudentunnosta ja patriotismista ja heijastaa ideologisia aspekteja, jotka perustuvat edellisten reservinupseeripolvien kokemuksille. Näin ollen koheesio on luonteeltaan organisatorinen: sen ydin on isänmaallisuuden periaatteessa, oikeutetun sodan ideologiassa, tai uskossa kansakunnan periaatteisiin. Organisaation yhteenkuuluvuus luodaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, kuten on hyvin esitetty lainauksessa Stewartilta (1988,

38): ”Rykmentin perinteitä ja organisatorista yhteenkuuluvuutta ylläpidetään upseeri- ja aliupseerimessissä, joissa nuori upseeri tai aliupseeri koulutetaan oman ryhmänsä sosiaalis-kulttuuriseen ja historialliseen perimätietoon.”

Voidaan väittää, että reservinupseerien luokan sisällä on vahva institutionaalinen yhteenkuuluvuus ja sitoutuminen reserviupseerikuntaan ja sen perintöön, sellaisessa muodossa, joka voisi nostattaa moraalisia velvoitteita. Yksi tällainen institutionaalisen yhteenkuuluvuuden lähde on joukko-osastohenki, *Esprit de Corps*, joka Boyt et al. (2005, 689) mukaan on ”a set of enthusiastically shared feelings, beliefs and values about group membership, and may manifest itself as a strong desire to achieve a common goal even in the face of hostility” (joukko innolla jaettu joukon jäsenyyden tunteita, uskomuksia ja arvoja, ja joka voi ilmetä vahvana haluna saavuttaa yhteinen päämäärä jopa vihamielisyyttä kohdattaessa). Tämä reserviupseereiden velvollisuudentunne glorifioitiin ja kanonisoitiin ylipäällikkö Mannerheimin päiväkäskyssä talvisodan jälkeen, 14. päivä maaliskuuta 1940: ”Kiitän teitä kaikkia, upseereita, aliupseereita ja miehistöä, mutta tahdon erikoisesti painostaa reserviupseerien uhrautuvaa uljuutta, heidän velvollisuudentuntoaan ja etevyyttään, millä he ovat täyttäneet tehtävän, joka ei alkuaan ollut heidän. Niinpä on heidän uhrinsa prosenttimäärältään sodan korkein, mutta se on annettu ilolla ja horjumattomalla velvollisuudentunolla.”

AINEISTON TARKASTELU

Seuraava määrällinen analyysi perustuu internetissä alkuvuodesta 2011 toteutettuun kyselyyn. (Mattila, Tukiainen & Kajalo 2011) Kyselyn kohderyhmänä oli Reserviupseeriliiton jäsenrekisteristä löytyneet sähköpostiosoitteet, joita oli yhteensä 19000. Aliupseerit poistettiin listalta. Lopullisessa vastaajalistassa oli 15 450 henkilöä, joista osa oli kadettikoulun käyneitä aktiivi- tai evp-upseereita. Kysymyksen joukossa oli useita kontrollikysymyksiä, joilla kaaderiupseerit saatettiin erotella pois joukosta. Täten lopulliseen vastaajakuntaan jäi ainoastaan reservin upseereita.

Lähetetyistä 15 450 kyselystä saimme vastauksen 6 513 vastaajalta, joka on huomattavan tyydyttävä vastausmäärä myös suhteessa lähetettyjen kyselyjen määrään. Lisäksi vastaamattomien aiheuttaman vääristymän voidaan katsoa olevan vähäisen, sillä varhaisten ja myöhäisten vastaajien keskiarvot eivät poikenneet toisistaan (t-testi 0.05 tasolla) (Armstrong & Overton 1977). Vastausasteikkona oli 1= täysin eri mieltä...5= täysin samaa mieltä, jossa kolmonen oli neutraali vaihtoehto. Lisäksi oli mahdollista asteikon ulkopuolella ilmaista ”en tiedä”-vaihtoehto.

Lähtökohdaksi analyysissä on otettu hypoteesi, että sotilaskoulutuksessa korostetaan perinteen ketjua ja viittaamalla talvisodan eetokseen reserviupseerit sisäistävät oman viiteryhmänsä mukaisen palvelusalttiuden ja vastuun toimia

oman viiter ryhmän eli reserviupseerien edellyttämän toimintamallin mukaisesti. Tätä eetosta ylläpidetään ja rakennetaan Reserviupseerikoulussa sekä Reserviupseeriliiton toiminnassa. Esimerkiksi Antti Numminen päätti Reserviupseeriliiton 50-vuotishistorian seuraaviin sanoihin: ”Tämän päivän reserviupseereita velvoittavat viime sotien kunniakkaat perinteet, jotka pelkistyvät runoilijan sanoihin kaatuneille reserviupseereille: ”Kunniä kaikensa antaneille, uhrinsa kalleimman kantaneille, kunniä heille, uskollisille kuoloon asti!” (Numminen 1981, 272)

Aineistolle tehtiin varianssianalyysi (one-way Anova) ja taustamuuttujiksi valittiin sotilasarvot. Sotilasarvot pitävät implisiittisesti sisällään myös toisen muuttujan, nimittäin ikärakenteen, sillä ylennyskelpoisuus korkeampaan arvoon saavutetaan vasta 5–7 vuoden kuluttua edellisestä ylennyksestä.

Tässä esitettävällä osiolla tutkittiin miten korkealle reserviupseerit arvostavat kuulumisensa reserviupseerikuntaan, eli sisäistä koheesiota. Samoin tutkittiin kuinka reserviupseeri-eetos on muokkaantunut ja onko viime sotien kokemuksille ollut siihen vaikutusta. Samalla tutkittiin kuinka velvoittava reserviupseerin asema on ja minkälaisen subjektiposition ja roolin se rakentaa.

Ensiksi tutkittiin dimensiota ”Reserviläiset arvostavat korkealle kuulumistaan

reserviupseerikuntaan”, joka oli operationalisoitu kolmella kysymyksellä. Reserviläiset arvostivat RUK:n antamaa koulutusta sekä kokivat merkityksellisenä kuulumisen reserviupseereihin. Reserviupseeriarvon omaaminen oli tärkeämpää kuin mikä yksittäinen reserviupseerin sotilasarvo vastaajalla oli. Reserviupseerit arvostavat korkealle kuulumisensa reserviupseerikuntaan.

Reserviupseeri-eetosta tarkasteltiin kolmella kysymyksellä. Sotien aikaisen reserviupseerien toiminta oli ihanne, jonka varaan osittain nykyinenkin reserviupseerien maanpuolustushenki rakentui. Talvisota 1939–1940 sekä Jatkosota 1941–1944 ovat se henkinen pohja, jonka varaan reserviupseeriuden henkinen pohja rakentuu. veteraanien kokemukset, veteraanien perintö on reserviupseeriudessa tärkeää. Reserviupseeri-eetos on muokkaantunut viime sotien kokemuksille.

Reserviupseereiden vastuunkanto ja sen liittyminen reserviupseerin rooliin saa myös vahvistusta. Velvollisuus maanpuolustukseen liittyy nimenomaisesti rooliin ja tätä rooliposiitiota sävyttää sodan käyneiden reserviupseeripolvien kokemukset. Tähän sotaveteraanien aikoinaan osoittamaan toiminnalliseen tasoon pyrkiminen on tavoite ja ihanne. Reserviupseerin asema velvoittaa toimimaan roolin mukaisesti.

Taulukko 1. Vahva veljeskunta: Yksisuuntainen varianssianalyysi

	Kaikki (N=6129)	Vänr (N=1874)	Ltn (N=1600)	Ylii (N=1295)	Kapt (N=1018)	Maj (N=342)	F	p.
Arvostan Reserviupseerikoulun (RUK) antamaa koulutusta	4,65	4,66	4,64	4,62	4,68	4,75	4,345	0,002*
Käyttämällä sotilasarvoani heijastan arvostustani reserviupseeriutta kohtaan	3,55	3,49	3,47	3,54	3,69	3,75	12,56	0,000*
Minulle omaa sotilasarvoani merkityksellisempää on se, että kuulun reserviupseerikuntaan	3,87	3,85	3,88	3,87	3,87	3,96	1,211	0,304

Kaikki väittämät on mitattu 5-portaisella Likert-asteikolla, jossa 1= täysin eri mieltä...5=täysin samaa mieltä. *Tilastollisesti merkitsevä 5% tasolla. Taulukon F-testiluku ja siihen liittyvä p-arvo kuvaavat ryhmien välisten erojen tilastollista merkitsevyyttä.

Taulukko 2. Perinteet - Suomen sodat 1939-1945: Yksisuuntainen varianssianalyysi

	Kaikki (N=6129)	Vänr (N=1874)	Ltn (N=1600)	Ylil (N=1295)	Kapt (N=1018)	Maj (N=342)	F	p
Reserviupseerien maanpuolustushenki rakentuu paljolti viime sotien kokemuksiin	3,57	3,57	3,52	3,56	3,65	3,61	2,555	0,037*
Suomalainen reserviupseeri on käsite, jota sävyttää veteraanien kokemukset	3,76	3,7	3,71	3,81	3,86	3,86	8,424	0,000*
Talvi- ja jatkosodan reserviupseerien maanpuolustustahto on minulle ihanne	4,02	3,96	3,98	4,03	4,07	4,25	8,155	0,000*

Kaikki väittämät on mitattu 5-portaisella Likert-asteikolla, jossa 1= täysin eri mieltä...5=täysin samaa mieltä. *Tilastollisesti merkitsevä 5% tasolla. Taulukon F-testiluku ja siihen liittyvä p-arvo kuvaavat ryhmien välisten erojen tilastollista merkitsevyyttä.

Taulukko 3. Vastuunkanto: Yksisuuntainen varianssianalyysi

	Kaikki (N=6129)	Vänr (N=1874)	Ltn (N=1600)	Ylil (N=1295)	Kapt (N=1018)	Maj (N=342)	F	p
Sodankäyneiden reserviupseerien näkemykset maanpuolustuksen välttämättömyydestä velvoittavat nykyisiä reserviupseereja	4	3,74	3,97	4,14	4,25	4,31	66,121	0,000*
Sotilasarvo ja sen mukainen tehtävä ei käytännössä lisää vastuuta toimia organisaation päämäärien hyväksi	2,46	2,46	2,55	2,46	2,42	2,17	8,357	0,000*
Velvollisuus maanpuolustukseen liittyä vahvasti reserviupseeriuteen	3,79	3,74	3,77	3,81	3,85	3,93	2,905	0,021*
Reserviupseerien toimet talvi- ja jatkosodassa asettavat minulle tavoitetason, johon pyrin reserviläisenä	3,48	3,36	3,41	3,52	3,65	3,8	20,084	0,000*

Kaikki väittämät on mitattu 5-portaisella Likert-asteikolla, jossa 1= täysin eri mieltä...5=täysin samaa mieltä. *Tilastollisesti merkitsevä 5% tasolla. Taulukon F-testiluku ja siihen liittyvä p-arvo kuvaavat ryhmien välisten erojen tilastollista merkitsevyyttä.

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Kasvatus on ihmisen sosiaalistumista siihen fyysiseen ja henkiseen kulttuuriympäristöön, jossa hän elää. Samalla luodaan yksilölle yhteistä identiteettiä ja kollektiivinen tietoisuus: perinteet, ajattelun ja toiminnan tavat ja uskomukset. (Antikainen et al. 2006) Puolustusvoimien affektiivisen alueen koulutustavoitteet on varusmieskoulutuksessa jaettu kahden osaan: yksilöä koskeviin affektiivisen alueen koulutustavoitteisiin (asenteet, esimerkiksi maanpuolustustahto) sekä ryhmää koskeviin affektiivisen alueen koulutustavoitteisiin. Puolustusvoimien tavoitteena on että koulutettavaan, joukkotuotettuun joukkoon tulee koulutuksen ja palveluajan lopussa olla muodostunut eräitä mitattavissa ja arvioitavissa olevia ryhmätason ominaisuuksia. Näitä ovat pienryhmien kiinteys sekä kiinteässä pienryhmässä vallitsevat ryhmänormit, joiden tulee olla pääosin sopusoinnussa virallisen sotilasorganisaation tavoitteiden kanssa. Ryhmäkiinteys liittyy johtajan alaisuudessa toimivat yksittäiset sotilaat tehokkaaksi, suorituskykyiseksi joukoksi. Ryhmänormit ovat ryhmän omia, epävirallisia käyttäytymissääntöjä, joilla ryhmä kontrolloi jäsentensä käyttäytymistä ja joiden kautta ryhmäkiinteys vaikuttaa ryhmän jäsenten käyttäytymiseen. (Harinen 2010)

Reserviupseerit näyttävät tulosten valossa olevan vahva veljeskunta, joka on rakentunut kestävä instituutioksi. Empiirisen aineiston perusteella on selvää, että samalla se on suomalaisen maanpuolustushengen kivijalka. Reserviupseerius

perustuu koheesioon, asemaan, rooliin ja reserviupseeri-eetokseen.

Reservin upseerin sotilasarvot on instituutio, joka rakentaa ja ylläpitää organisaatiota ja hierarkioita symbolisella tasolla. Kansainvälisissä organisaatiokulttuuritutkimuksissa tällaisten symbolisten elementtien ja niihin liitettyjen formaalien ja epäformaalien, tiedostettujen ja tiedostamattomien merkitysten ja perusoletusten on nähty olevan yksi organisaation jäsenten toimintaan voimakkaimmin vaikuttavista tekijöistä (Martin 2002). Näiden tutkimusten mukaan organisaation jäsenet käyttäytyvät ja ohjautuvat pitkälti niiden merkitysten mukaisesti, joita he liittävät heitä ympäröivän sosiaalisen ja reaali maailman tapahtumiin ja symboleihin. Nämä merkitykset synnyttävät myös rakenteita, jotka määrittävät merkitysten välisen suhteellisen arvojärjestyksen. Sen mukaan miten nämä merkitykset ja merkitysrakenteet muodostuvat organisaation jäsenten kesken jaetuiksi, ne ohjaavat yhteisön toimintaa ja käyttäytymistä. Organisaatioteoreettisesta näkökulmasta tietyn organisatorisen ryhmän ”kulttuurinen” ydin on sen keskuudessa jaetut, yksiselitteisesti tulkitut yhteiset merkitykset. Tämä yhtenäisyyttä ja yhteistä tulkintaa painottava näkemys on useimmiten erittäin keskeisessä asemassa tunnetuissa organisaatiokulttuuritutkimuksissa (esim. Schein 1985).

Reservin upseereiden ”Esprit de corps”, joukko-osastohenki, rakentaa koheesiota ja lisää sitoutumista omaan viiteryhmään. Saman yhtäläisen koulutuksellisen taustan omaavina reserviupseerit muodostavat yhteisön, jonka jäseneksi pääsy asettaa

instituutiona vaatimuksia ja samalla myös velvoitteita. Reserviupseerin asema liittyy sotilasorganisaatiolle tyypilliseen arvohierarkiaan, sotilasjohtamisen rakenteeseen, jota heijastetaan sotilasarvoilla ja niiden keskinäisellä arvojärjestyksellä. Rankijärjestys takaa auktoriteetin ja oikeuden antaa käskyjä. Toisin sanoen kyse on käskyvallasta ja sen oikeutuksesta, mahdollisuudesta johtaa ja asettua johtajan asemaan. Saavutettu upseerinarvo (ja sen mukainen sijoitus ja tehtävä) edellyttää, että reserviupseeri täyttää häneen kohdistuvat velvoittavat odotukset korkeaan suoritusasteeseen ylätämiseksi.

Reserviupseerieteos rakentuu reserviupseerikursseilla annettavan koulutuksen arvostamisen pohjalle. Sen taustalla on reserviupseerin historian glorifioima rooli eturivin johtajana, joka on vastuussa miehistään ja esimiehiltä saadun tehtävän onnistumisesta.

Nämä löydökset eivät kerro niistä prosesseista, jotka esitetyt lopputulemat synnyttävät. Tulokset eivät kerro

”kasvatuksesta”, vaan lopputuloksista, joita voidaan pitää puolustusvoimien harjoittaman koulutustoiminnan piilevinä lopputuloksina. Ne toteuttavat sinällään yhdenmukaistavan kansaliskasvatuksen integroivaa ideaalia ja saattavat olla jonkinlainen piiloagendakin. Johtopäätös siitä, että reserviupseeriutta tuotetaan nimenomaan varusmiespalveluksen aikaisessa reserviupseerikoulutuksessa, on kuitenkin sekä looginen että väistämätön. Kyseessä on yhdenmukaistava identiteettiin valmentava kasvatus, jota puolustusvoimat toteuttaa taatakseen toimintakykyiset kriisiajan joukot. Tästä funktionaalisesta tavoitteesta on johdettavissa laajempia kansallisen puolustuksen tavoitteita, kuten vahvan maanpuolustushengen tavoite, joka parhaiten turvataan sitouttamalla Suomen kansalaiset legitiimeihin turvallisuus- ja puolustuspoliittisiin näkökulmiin. Kansalaisuus, turvallisuus, kansallisvaltio ja maanpuolustus ovat yhden ja saman asian eri näkökulmia.

Lähteet

- Antikainen, Ari, Rinne, Risto ja Koski, Leena (2006) Kasvatussosiologia, 3. uudistettu painos, WSOY
- Armstrong J., and Overton T. (1977) Estimating nonresponse bias in mail surveys, *Journal of Marketing Research* 14, no. 3
- Boyt, Thomas, Lusch, Thomas and Mejza, Michael (2005) Theoretical Models of the Antecedents and Consequences of Organizational, Workgroup, and Professional Esprit De Corps, *European Management Journal* 23, no. 6 (2005)
- Durkheim, Emile (1956) *Education and society*, Free Press
- Harinen, Olli (2010) Näkökulmia sotilassosiologiaan: artikkeleita vuosilta 1991–2009, *Maapuolustuskorkeakoulu, Käyttäytymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1, Nro 1/2010*
- Kallunki, Valdemar (2013) Kansallisen kollektiivin jäljillä. Siviili- ja varusmiespalvelus sosiaalisen integraation, järjestelmäintegraation ja yhteiskuntauskonnon näkökulmista, *Sosiologia* 2/2013

- Lahelma, Elina (2005) Yhteisöllisyyden rakentamista ja erontekoja: Nuoret miehet puhuvat armeijasta. Teoksessa: Mietola, Reetta & Lahelma, Elina & Lappalainen, Sirpa & Palmu, Tarja (toim.) Kohtaamisista kasvatuksen ja koulutuksen kentillä. Erontekoja ja yhdessä tekemistä. Suomen Kasvatustieteellisen Seuran julkaisuja 22, 195–210.
- Lindgren, Göran (2001) Miksi taistelimme?, teoksessa Tulikoe, ihmisten johtaminen sodan ja rauhan aikana, Suomen reserviupseeriliitto, 124–146
- Martin, Joanne (2002) *Organizational Culture: Mapping the Terrain*, Thousand Oaks, Sage Publications.
- Mattila, Jukka, Tukiainen, Sampo ja Kajalo, Sami (2011) Meanings of military rank among Finnish reserve officers, julkaisematon työpäpaperi, Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu, Organisaatiot ja johtaminen
- Määttä, Jukka (2007) Asepalvelus nuorten naisten ja miesten opinto- ja työuralla, väitöskirja, Jyväskylä studies in education, psychology and social research 305, Jyväskylän yliopisto
- Numminen, Antti (1981) Suomen reserviupseeriliiton historia 1931–1981, RUL
- Pyökkänen, Ali (2006) Reserviupseerien sotilaskoulutuksesta huolehtiminen, teoksessa Kimmo Ikonen ja Ali Pyökkänen: Haasteena sodan ja rauhan johtajuus, Suomen reserviupseeriliitto, 174–284
- RUL (2008) Ihmisten johtaminen sodassa, kyselytutkimus viime sotien veteraanien kokemuksista, tutkimusraportti, Suomen reserviupseeriliitto
- Schein, Edgar H. (1985) *Organizational Culture and Leadership*. Jossey-Bass: San Francisco.
- Sinkko, Risto (2011) Reserviupseerit – käyttämätön resurssi? Tiede ja ase, vol 69, 127–160
- Sinkko, Risto ja Nurmela, Sakari (2008), Puolustusvoimien maine 2008 – TRIM-analyysi. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Strategisen johtamisen projekti, elokuu 2008
- Stewart, Nora (1988) South Atlantic Conflict of 1982: A Case Study in Military Cohesion, Final research rept. Feb 1987-Apr 1988, Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences Alexandria VA, April 1988
- Valtioneuvoston selonteko (VNS) (2009) Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2009, Puolustusministeriö